

Kur'an'ı oku, anla
yaşa

DİB
YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 910

HALK KİTAPLARI - 225

Tashih

İsmail DERİN

Grafik & Tasarım

Emre YILDIZ

Baskı

Gurup Matbaacılık San. Tic. A.Ş.

0312. 384 73 44

1.Baskı, Ankara - 2013

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 10.01.2012/11

2013-06-Y-0003-910

ISBN: 978-975-19-5604-0

Sertifika No: 12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı

No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 312 295 72 93 - 94

Faks: 0 312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü

Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56

Faks: 0 312 285 18 54

e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

Kur'an'ı Oku, Anla, Yaşa

23

DİB
YAYINLARI

İçindekiler

- 7 Arştan Arza Aralanan Kapı: Kur'an
- 15 Kur'an-ı Kerim'in Hayat Tasawwuru
- 22 Sahabenin Kur'an'ı Öğrenme ve Öğretme Gayretleri
- 30 Kur'an'ı Sen de Oku, Anla ve Yaşa!
- 40 Kur'an Yılı Vesilesiyle Kur'an Okumak Üzerine
- 47 Kur'an'ın Gölgesinde Yaşamak

Arştan Arza Aralanan Kaptı: Kur'an

Dr. Nihal Şahin Utku

Mekke'yi gözlerken çökmüş ve taşlaşmış Hira Dağı'nın dar kovuğunda hayat bulmuş mağara, son Peygambere inen ilk ayetlerin tek şahidi olarak bilinir. "Mekke emini" Muhammed'in derin yalnızlığını yıllarca taşıdığı bu mağaranın kapısında yaşanır, vahyin o en sarsıcı ilk şoku. Rakipsiz bir ifade kudretine sahip Arapların, en kısa suresine dahi nazire getiremedikleri Kur'an'ın sese bürünmüş hali, ilk defa buradan insanlığa ilan edilir.

Ne var ki, "Oku" emriyle başlayıp ardı ardına uyarıcı ayetlerle devam eden bu ilk vahiy zincirinin ardından sıkıntılı bir sessizlik dönemi yaşar Nebi. Üzerine yüklenen peygamberlik görevinin ağır yük ve sorumluluğunu tüm benliğinde hissettiği bir anda, vahyin böyle apansız kesilmesi, muhtemelen ilahî elçiliğe ve bu anlamda belki de gizli ve açık tebliğin muhtemel sonuçlarına Peygamber'i ruhen hazırlamak içindir. Zira ne Mekke'nin ve Kureyş'in siyasi ve kültürel yapısı,

ne de Hz. Muhammed'in o güne dek sergilemiş olduğu mizacı, aleni tebliğin muhtemel etkileriyle kolaylıkla baş edebilecek niteliktedir.

Arabistan yarımadasının başına buyruk kabilelerinin putlarına el açılıp adakların adandığı, bu yoz ve sapkın ibadetlere Hz. İbrahim'in sünnetinin alet edildiği bir şehirdir vahiy öncesi Mekke. Bölgenin tüm kudsiyetinin toplandığı bu şehrin yönetici efendileriye; Kabe'nin çekim gücünü, iktidarlarını pekiştirmek için kullanmaktan çekinmeyen, hatta îlaflar, ittifaklar, panayır ve kültürel etkinliklerin yanı sıra yaz ve kış mevsimlerinde düzenlenen kervan seferleriyle bu güç ve menfaat akımını daha da besleyen Kureyş mensuplarıdır. Geniş ve güçlü bir nüfuza sahip Kureyş kabilesi mensuplarının her biri, din, kültür ve ticaretin bir araya geldiği bu düzenekte bir görev almış; kimi seferlerden, kimi askerî güçten, kimi Kabe'den, kimi hacıların suyundan ya da yiyeceğinden sorumlu tutularak, kurulu düzeni ayakta tutmaya hizmet etmiştir. Hz. Muhammed'in mesajına karşı oluşan elitist tepkide, Kureyş'in kurduğu düzenin ikamesi ve idamesi için her türlü zulüm ve rüşveti göze alabilen bu yönetim anlayışının önemli bir rolü olmuştur. Kabe'nin kutsallığında, mabedi çıplak olarak tavaf edenler dâhil her türlü inanç ve inanış müsamahayla karşılanırken, Mekke toplumunda "emin" vas-

fıyla şöhret bulmuş Hz. Muhammed'e ve onun çağrısına kulak verenlere en ufak bir tahammül gösterilmemiştir.

Şüphesiz ki, Kureyş'in bu tahammülsüzlüğünün temelinde, kurulu toplumsal düzenin yıkılacağı ve siyasi-iktisadi menfaatlerinin sarsılacağı korkusu oldukça belirleyici olmuştur. Tevhid çağrısının putperest kabileler üzerinde yol açacağı muhtemel tesirlerin, Kureyş'in bu kabilelerle kurduğu ilişkileri bozma ihtimali ve bunun akabinde Kureyş'in dışlanıp güç kaybedeceği endişesi, söz konusu tepkinin temelini oluşturmuştur.

Kur'an ayetlerinin tebliğinin, Kureyş bir yana, Hz. Muhammed üzerinde de önemli bir dönüştürücü etkisi olmuştur. Hz. Muhammed, peygamber olmadan önce, Kureyş içinde ailesinin toplum içindeki konumuna nispetle oldukça geri planda kalmış; hatta içinde yaşadığı toplumsal düzeneğin bir parçası olmamak için azami gayret göstermiştir. Gençlik yıllarında çıktığı ticari seferlerde gösterdiği dürüstlük; kabilesi ve eşi Hz. Hatice ve diğer akraba ve dostları namına aldığı sorumluluklarda gösterdiği liyakat, toplumun kendisine her anlamda güvenmesini sağlamakla birlikte, toplum içinde sivriyen istisnai bir bireyden beklenenin aksine, onun toplumsal mevki ve statüsünü artırmaya hizmet etmemiştir. Bilakis Hz. Muhammed, otuzlu yaşlarından itibaren

kendini içinde yaşadığı toplumdan soyutlamaya başlamıştır. Bu anlamda Hz. Muhammed'in içinden sıyrıldığı toplumun arasına yeniden dönüşü, Kur'an'la gerçekleşmiştir. Kur'an'ın mesajının daha ziyade tevhid inancına ve imana odaklandığı Mekke yılları, Kureyş'in tepkisinin de etkisiyle, Hz. Peygamber'in siyasi, iktisadi, toplumsal ve askerî yönden yükselişe geçeceği Medine döneminin hazırlayıcısı olmuştur.

Kur'an'ın 23 seneye yayılan iniş ömrü, müminlerin o anda içinde buldukları şartlara uygun, ama bilahare başka toplumların da yaşayabilecekleri durumları da kapsayan mesajların inananlar tarafından net bir şekilde anlaşılmasına imkân tanımıştır. İçerik olarak çok daha genel temalar içeren ve özellikle de peygamberler tarihine yoğunlaşan Tevrat ve İncil'e nispetle çok daha az biyografik malzeme içerir Kur'an. Diğer iki kitaba nispetle Hz. Muhammed'in hayatına dair çok az malzeme vardır Kur'an'da. Peygamberin hayatıyla ilgili az sayıdaki ayetler de tasvip edici veya uyarıcı örnekler olarak dikkat çekmektedir. Buna karşılık Kur'an ayetleri; hem sağlam ve tutarlı bir akaidin temelini atacak kadar prensip ve öz barındırır; hem de herhangi bir toplumsal yapının ihtiyaç duyacağı siyasi, iktisadi, sosyal ve hukuki yapıların temel yapıtaşlarını ve kurallarını tesis eder.

Hz. Muhammed'in, en azından diğer iki semavi kitabın elçisi olan Hz. Musa ve Hz. İsa'ya nispetle çok daha az sayıda ve çoğu da kısıtlı miktarda insanın müşahede ettiği mucize gösterdiği bilinmektedir. Buna karşılık Hz. Muhammed'e bahşedilen en büyük mucizenin bizatihi Kur'an olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Zira bu durum, Kur'an'da net bir şekilde ifade bulmuş; inanmayanlardan Kur'an'ın en küçük ayetine bedel bir kelam kurgulamaları istenmiştir. Kur'an'ın ilk muhataplarının, rakip tanımayan bir ifade saltanatına sahip belagat ustaları olduğu unutulmamalıdır. Kur'an'ın hem bunlara, hem de ardından gelecek tüm nesillere ve insanlığa yaptığı bu meydan okuma, ilk günlerde düzenlenen ve neticesiz kalan yarışmalardan bu yana cevapsız kalmaya devam etmektedir. Bir mucize olarak Kur'an'ın 23 yılda inmesi de, hiç şüphesiz, Peygamberin mesajını pekiştirmiş; aynı zamanda bu mucizenin Peygamberin hayatının çok uzun bir dönemine yayılmasını sağlamıştır. 23 yıl boyunca inen her bir ayetle Kur'anî mucize yeniden hatırlatılmış; diğer peygamberlerin tebliğ dönemleri boyunca sıkça karşılaşılan mucizeler gibi, Hz. Muhammed de peygamberliği boyunca Kur'an mucizesini yanında hissetmiştir.

Kanaatimizce gerek Kur'an'ın bu meydan okumasının mahiyetinin, gerekse mucizevi içerik ve

üslubunun insanoğlu tarafından tam anlamıyla kavranamamış olması, Kur'an'ın, her toplum ve nesile her defasında taze ve o günün şartlarına uygun bir içerik ve davet sunmasını mümkün kılmıştır.

Öte yandan Kur'an'ın mucizevi yönlerinden biri de, ümmî bir peygamber ile mucizevi bir edebi üslubu olan Kur'an arasındaki görünür çelişkinin kendisi olsa gerektir. İslam ümmetinin de dikkatini çeken bu durum, hemen bütün naat ve güzellemelere girmiş; aynı zamanda içine doğulan şartların Allah'ın inayetiyle aşılabileceğine dair bir model de oluşturmuştur. Kimi tasavvuf ehli ise, dünyevi bilgiyle «kirletilmemiş» berrak bir diماغ ile Allah yolunda ilerlemeyi önemsemiş ve «ümmî» lakabını benimsemiştir.

Bir başka yorumla, Hz. Peygamberin ümmî tabiatı, beşeri alıcının Allah karşısında pasif bir alıcı konumunda kaldığına işaret etmektedir. İlahî kelamın bir anlamda beşeri olan bilgiyle lekelenmesi bu sayede önlenmiş; mesajın asli arılığı içinde insanlığa sunulması sağlanmıştır. Peygamberin vahiy sırasındaki durumu o kadar pasiftir ki, Hz. Muhammed'in vahyin ilk geldiği sıralarda bazı ayet, kelime ya da harfleri unutma korkusu ile tekrar etme telaşı, Allah tarafından yasaklanmış; vahyin elçisi Kur'an'ı ezberlemek için hafızasını kullanmak zorunda dahi kalmamıştır. Böylece

vahiy vakıası, Hz. Peygamberin zatından tamamen müstakil tutulmuştur. Kıyamet Suresi'nin 17. ayetinde geçen "Onu toplamak, senin kalbine yerleştirmek ve onu okutmak bize aittir..." ifadeleri, bu durumdan öte, Kur'an'ın tahriften korunmuş olduğunu ve mesajının Hz. Muhammed'in yaşadığı zaman ve mekanın ötesine ulaşacağını garanti etmektedir.

Buna karşılık Kur'an, Hz. Peygamber olmadan hakkıyla anlaşılabilir ve yorumlanamaz. Zira vahyin içerdiği mesaj, hemen her zaman Peygamberin yaşadıkları ve uygulamasıyla yakından ilişkilidir. Kur'an'ın nihai yazılışında esas alınan ayet ve sure sıralamasının, Hz. Muhammed'in son Ramazan'ında yaptığı mukabeleye dayanması ve bu anlamda kronolojik olmaması, ayetlerle ayetlerin inişine vesile olan gelişmelerin bir arada değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu anlamda "sebeb-i nüzul" gerekçelendirmesi, tefsir ilminin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Öte yandan, kimi ayetlerde geçen genel emirlerin uygulama detaylarının Peygamber sünnetinde olması, sünnet ve hadisten bağımsız bir Kur'an okumasından azami derecede fayda sağlanamayacağı anlamına gelmektedir. Peygamber sünnetinin, Kur'an'ın mesajının anlaşılmasını kolaylaştıracağı, farklı anlayış ve yorumların İslam ümmetinin mütecanisliğini bozmasını engelleyeceği açıktır.

Şarkiyatçı Massignon'a göre, Kur'an bir kararneme, bir düsturdur: İnsanlığın Rabbiyle olan ilk misakını, davetin düştüğü kulaklara hatırlatmakta ve aynı zamanda beşeriyeti bekleyen korkunç hesap gününü ve yargılamayı da gözler önüne sermektedir.

Kur'an, benzeri olmayan bir insanlık kültürüdür. Hz. Peygamberden önce gelen peygamberlerin, vaktinde kendilerine inmiş olan mesajın bugün aldığı şekli anlamaları imkansızken, Hz. Peygamber ve çağdaşlarının konuştuğu dil, bugün grameri, sentaksı, deyimleri ve edebi formlarıyla bütünüyle yaşamakta ve milyonlar tarafından okunup yazılmaktadır. Allah, hem Kur'an'ı, hem de Kur'an dili Arapça'yı tahriften korumuş; sonraki nesillerin de Kur'an'a aracısız ulaşmasına imkân sağlamıştır.

Kur'an, arştan arza aralanmış bir kapı; tüm insanlığa yapılmış bir çağrıdır. Hz. Muhammed de arzın, seçilmiş kutlu temsilcisidir. İnsanın, insanlığın, varlığın ve tarihin tüm kaderini değiştiren bu çağrı iyi okunmalıdır.

Kur'an-ı Kerim'in Hayat Tasavvuru

Doç. Dr. Mustafa Tekin

Kur'an-ı Kerim'i insan hayatının belirli bir boyutuna inhisar ettirme çabası, her şeyden önce Allah, insan ve evren arasındaki ilişkilerin kapsamıyla bir tekabüliyet sorunu yaşayacaktır. Öte yandan bu inhisar ettirme çabasının, insanı, kısırlaştırarak denli bir boyutsuzlukla karşı karşıya getirdiğini zaten modern zamanlarda tecrübe etmiş durumdayız. Batı'daki Rönesans, reformlar ve aydınlanma düşünceleri ile kilise arasındaki gerilimin, son kertede Tanrı'ya hayattan el çekmesi ile sonuçlanması, insan için hayatın birçok alanında vakum üretmişti. Başlangıçta bu vakumun hümanist bir temelde insani imkan ve enstrümanlarla doldurularak Tanrı yerine ikame olması beklenmişti. Erken modernleşme teorileri de insanın bilgisiyle keşfettiği alanlar genişledikçe, Tanrı'nın alanının daralacağını öngörmekteydi. Daha sonraki süreçte dünya ölçeğinde meydana gelen olaylar, doğrusu Tanrı'ya tekrar çağrı yapan imalar taşımaktaydı.

Aydınlanma'nın rasyonel bireyi, içinde gizem, sır, mistik ve mitikliğın olmadığı bir kozalite içerisinde tanımlanmıştı ve doğrusu oldukça da heyecan vericiydi. Fakat geldiğimiz noktada, batılı sosyologların ortak kanaati de odur ki, bu birey iflas etmiştir. Nitekim yeni dini hareketler adı altında dünyada boy gösteren olaylar, bunun üzerine oldukça bereketli malzeme taşırlar. Fallar, burçlar, gizemler, mitler, eskiden hurafe denilerek ötelenmeye çalışılan geleneksel dini anlayışlara rahmet okutacak mebzuliyette insan hayatında yer almaya başlamışlardır. İnsanlar, Tanrı'nın kilise ya da cami köşelerinde, insanın acziyeti ve inlemelerine bigâne kalmasından memnun değildir ve O'nu tekrar hayatına geri çağırmaktadır aslında. Sorun; falların, burçların, çağdaş hurafelerin, gizemlerin, mitlerin sahte tanrılarının insan hayatını dinamitlemeden önce, gerçek Tanrı ile hayat içerisinde interaktif bir ilişkiye girebilmektedir. (Çünkü Tanrı da tabiata, dünyaya ve tarihe müdahildir.)

Hayatın Limit(sizliği):

İnsanın kompleks bir yapıdan oluştuğunu söylemek, aynı zamanda onun çok boyutlu olduğunu ve bu boyutlar arasında girift bir ilişkiler ağının bulunduğunu da ifade etmek demektir. Hem insanın sahip olduğu kapasite ve aidiyetler, hem de insanı çevreleyen objeler ve onlarla ilişkiler, insan hayatının bu giriftliğinin çok boyutlu niteliğini

anlatmak açısından iki temel noktadır. İnsanın cinsiyeti, yaşı, bedensel durumu, doğduğu yer, yaşadığı mekanı vb.nin yanı sıra kabilesi, milleti, sosyal sınıfı da “insan” kavramını çeşitlendirmektedir. Öte yandan toplum, ekonomi, kültür, çevre, fizik gibi insanı çevreleyen unsurlar da insan boyutlarının çeşitlenmesine katkıda bulunurlar. İnsanı bu farklılıkları ve boyutları içerisinde doğru olarak okuyabilmek ve taşıyabilmek, aynı zamanda gündelik olayların sağlıklı analizi açısından da elzemdir.

Tam da bu noktada Batı ve İslam düşüncesinde insan tanımlarına dair bir küçük kıyas verelim. Batı düşüncesi içerisinde geliştirilen “Homo-economicus”, “Homo-Religious” vb. insan tanımları, aslında insanın farklı boyutlarının her birini diğerinden bağımsızlaştırarak ele alan tanımlardır. Yine meselâ insanın “âlet yapan”, “düşünen”, “politik” bir hayvan şeklinde nitelenmesi, temelde aynı zaafiyeti taşıdığı gibi, daha da ötede insanı salt biyolojik bir mekanizmaya indirgeyerek “hayvan”la eşitlemektedir. Halbuki insan; iradesi, akli ve değer üretimi ile hayvandan asli biçimde farklılaşmaktadır. Biz ise insanı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel vb. boyutları olan bütünsel bir varlık olarak görmekteyiz ki, O, Âdem’in çocukları olarak “Eşref-i mahlukat” olmaya da “Esfel-i Safilin” olmaya da uygun potansiyeller taşır. Batı

düşüncesindeki insan tanımlarında, insanın farklı boyutları birbirinden bağımsızlaştırılarak belirli alanlara inhisar ettirilirken, İslam düşüncesi insanın farklı boyutları arasındaki giriftliğe ve ilişkilere dikkat çekmektedir. Aslında burada “pagan” ve “tevhid” anlayışının izlerini sezmek mümkündür.

Biz ara başlıkta geçen “hayatın limit(sizliği)” kavramsallaştırması ile insan hayatının çok boyutlu kapsamlılığına ve bu boyutlar arasında karşılıklı etkilere dayanan girift ilişkilerin olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. Böyle bir dikkat çekişin temel sebebi de, insana külli hakikat konusunda bir yön gösterme ve perspektif belirleme iddiasında olan dinin ve onun somutlaşmış biçimi olan kutsal kitabın ve özelde Kur'an-ı Kerim'in, insan hayatına tüm boyutlarıyla değinmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmektir. Şayet bir ilahi vahiyden bahsediyorsak, bunun her şeyden önce bir Tanrı-insan hiyerarşisine dayanması ve insana tüm boyutlarıyla değinmesi gerekmektedir. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim'in aynı zamanda bir hayat kitabı olduğunu; hayata dair bir felsefe, perspektif ve ufuk geliştirdiğini görebilmek önemlidir.

Kur'an-ı Kerim'in Hayatı Kavrayışı:

Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç sene gibi bir zaman süreci içerisinde inzal olduğu sıklıkla söylenen bir gerçeği yansıtmaktadır. Bu cümlemin kanaatimizce en anlamlı vurgusu, Kur'an-ı Kerim'in mesajla-

rı ile toplumsal anlayış ve değişimler arasındaki paralelliklerdir. Dolayısıyla Kur'an ile hayat arasında diyalojik bir ilişki söz konusudur. Nitekim biz bunu Hz. Peygamberin (s.a.s.) hayatında izleyebiliyoruz. Aliye İzzetbegoviç'in "Kur'an'ın bütün tefsirleri, onun Hadis'e yani hayata başvurulmadan anlaşılmaz olduğunu göstermektedir" (İzzet Begoviç, 1994, 239) sözü bu bağlamda önemlidir.

Yukarıda zikrettiğimiz önermelerin birkaç noktaya gönderme yaptığını söyleyebiliriz. Öncelikle Kur'an, hayatın dekoderidir. O, kıyamete kadar geçerli olan evrensel prensipleri ihtiva ederken, bu prensiplerin tarihsel süreçte ve hayatın formları içerisinde bir açılımı söz konusudur. Dolayısıyla o, sadece bir dönemin hayatını değil, hayatın tüm dönemlerine yol gösterecek bir potansiyele sahiptir. İnsan hayatını tüm boyutlarıyla kuşatıcıdır ve hiçbir boyutunu dışarıda bırakmaz. Hayat da Kur'an-ı Kerim'in hem tarih üstü hem de tüm tarihsel dönemler boyunca bir açılım zeminedir.

Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'in zamana dayanıklı olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim zaman içinde tüketilemez. Bu bağlamda tarihsel kimi düşüncelerin özelde Kur'an-ı Kerim'i zaman açısından sorunsallaştırıcı yaklaşımları, zımnen onun hayata dair yetersizliğini iddia etmiş olmaktadır. Diğer yandan insanlığın bilgi birikiminin Kur'an'ı aşacağına/aştığına

olan vurgular da gerçeği yansıtmamaktadır. Gerçekte Davies'in de belirttiği gibi, "Bilginin birikimi, hiçbir zaman kavramların anlamını tüketemez." (Davies, 1996; 85.) Bu açıdan da Kur'an hayatı kavramaktadır.

Kur'an-ı Kerim, insana hayata bakışta bir perspektif ve ufuk kazandırmak niyetindedir. O, hiçbir zaman insanı detaylarda boğmaz. Tam tersine hayatın anlamını; hayata, insana, topluma, evrene nasıl bakılması gerektiğini anlatır. Tanrı-insan, insan-insan, insan-çevre gibi temel unsurlar arasındaki ilişkileri ve hiyerarşileri kurar. Şunu çok iyi bilmekteyiz ki; objeler dünyasının kendinden menkul bize sundukları bir anlam yoktur. Eşyadan hareket, son kertede bir materyalizm ve hedonizm üretmektedir. Kur'an-ı Kerim, ancak Allah'ın ezeli ve ebedi varlık olduğunu; insanı ve evreni yarattığını, kulluğun insana temel bir görev olarak yüklendiğini; ölümden sonra bir hayatın varlığını belirtmektedir. Bu çerçevede dünya; âhireti kazanmanın bir imkanı ve geçici bir konaklama yeridir (Bakara, 36). Hayat; ancak tümüyle Allah'a (c.c.) vakfedildiği oranda asli anlamına uygun yaşanır. Bunun dışındakiler "aldatma", "iğva" ve "geçicilik"ten ibarettirler. Öte yandan Kur'an-ı Kerim, insanın üzerinde yaratıldığı "fitrat" bağlamında onu okumakta, fitratıyla paralel bir hayat tasavvuru sunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in Hayat Tasavvuru:

“Hayat” kavramı üzerinde yapılan tartışmalardan en önemlisi, onun sınırlarına dair olandır. İnsan doğduktan itibaren bir hayata gözlerini açar ve somut olarak bir tek hayatı yaşamaktadır: Dünya hayatı. Şayet dünya, yegane hayat olarak algılanırsa, dünyaya ve hayata bakış ona göre olacaktır. Bu algılayışın somut neticesi, hazza dayalı, insanın tamamen doruk noktasına kadar arzularının tatminini amaçlayan bir hayat yaşamasıdır. Kadim gelenekler ve dinler, genel olarak ölümden sonra bir hayatın olduğuna vurgu yaparak hayatın süresini oldukça uzatırlar. Çünkü bu ebedi bir hayattır. Âhiretin varlığı direkt olarak birinci elden, dünya hayatını bir “imtihan” statüsüne kavuşturur. Böylece dünya hayatı uhrevi hayatın bir imkanı olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki hayat arasında bir süreklilik bulunmakla birlikte, dünya hayatının anlamı, içeriğine yönelik bir perspektif, Kur'an-ı Kerim'in insana kazandırmaya çalıştığı bir çerçeve olarak görülebilir. Kur'an, dünya hayatının geçiciliğinin öncelikle altını çizirken, âhireti kalıcı bir yurt, varılacak yegâne mekan olarak öne çıkarmaktadır (Bakara, 36-40).

Sahabenin Kur'an'ı Öğrenme ve Öğretme Gayretleri

Prof. Dr. Nevzat Aşık

Hız. Peygamber, Kur 'an öğretimini teşvik etmiş ve "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğre-tendir." (İbn Mâce, Sünen, I 77. Nr. 213) buyurmuştur. İn-zal edilen âyet veya sûrelerin sahabîler tarafından derhal ezberlenmesine bilhassa özen göstermiş (M. Zahid el Kevseri, Makâlâtü'l-Kevserî, Kahire 1327, s.18), va-kit namazlarında okuyabilmek için ezber husu-sunda âdetâ ısrar etmiştir. Bunun için de sûreleri ezbere bilmek mecburî idi. Bazıları bazı sureleri, diğerleri başkalarını, bir kısmı ise sûrelerin hepsini ezberliyordu (M. Hamîdullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, s.45).

Sahabiler, Kur'an-ı Kerim'i iyi ezberleyebilmek için hıfzı aralarında taksim ve tilâvet ediyor (Makâlâtü'l-Kevserî, s.5), biri diğerinin ezberlemediğini hıfze-diyordu. Kur'an'dan bir kısım ezberi olmayan sahâbi hemen hemen yok gibi idi. Bunda daha sonraları 'Ömer İbnu'l-hattâb'ın, ganimetleri Kur'an'dan ezber bildikleri miktara göre taksîm

etmeyi emretmesinin büyük tesîri olmuştu (el-Kettâni, et-Terâtîb, II, 292).

Sahâbilerin Kur'an âyetlerini "tedârüs" yolu ile bellediklerini görüyoruz. Bu metoda göre bir sahabi 10 âyet okuyor, diğerkleri dinliyor, bundan sonra bir başkası 10 âyet okuyor... Böylece âyetler karşılıklı okunmuş oluyordu (a.g.e., II, 221-222). Herhalde sahabe bu oturumlarda âyetleri bugün olduğu gibi sadece lâfızları ile okumakla kalmıyor, mânâ ve ihtiva ettiği hükümleri de inceliyordu. Esasen böyle bir metod bizzat Resulullah tarafından uygulanmıştı. Hz Peygamber sahabenin öğrendiklerini iyice hazmetmelerini sağlamak için inzal buyurulan âyetleri onar onar âyetler halinde öğretir, birinci on âyet iyice öğrenilmeden diğerkine geçmezdi (Zehebi, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, I, 350; Mecme'u'z-Zevâid, 1, 165). Mesela İbn Ömer'in, bütün ahkâmı ile öğrenmeye çalıştığı için Bakara sûresi üzerinde sekiz sene; Hz. Ömer'in ise 12 sene meşgul olduğu rivayet edilir. Hatta Hz. Ömer bu şekilde sûreyi hatmettiği zaman, şükran ifâdesi olarak bir deve kurban etmiştir (et-Terâtîb, II, 280).

Sahabe devrinde bu hafız okuyuculara "Kurrâ" denilirdi (F.Buhl, I.A., VI, 1001, Kur'an Mad.).

Sahabiler arasında bu kelimenin müfredi olan "el-Kâri" lâkabıyla anılanlar vardı. Sa'd İbn 'Ubeyd el-Ensârî (ö. 16/637), "Sa'du'l-Kâri" adı ile tanınır-

dı. (İbn Hacer, el-İsâbe, II,31 Nr. 3176. Sahabe arasında kârî'lerin sayısı çok olduğu halde el-Kâri kelimesi ile isimlenen başka biri yoktu. et-Terâtib, II, 318. Sa'd İbn 'Ubeyd el-Kârî' 'Amr İbn 'Avf mescidi imamı idi. Kâdisiye'de şehîd edildi. İbn Sa'd, et-Tabakât, VI, 372.)

El-Münzir İbn Amr es-Sâ'di başkanlığındaki talîm heyetinde bulunan ve Bî'ri Ma'ûne'de şehîd edilen 70 sahabi "el-Kurrâ" diye anılıyordu (Suyûtî, el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'an, I, 242). İbn Haldun'a (ö. 808/1405) göre bu kârîler sadece Kur'an okumasını değil, âyetlerin hüküm ve esaslarını da biliyorlardı. İbn Haldun bu konuda şöyle demektedir: "Sahabilerin her biri fetva vermek salâhiyetini hâiz değildi. Din işlerinde fetva ehlerinden olmayanlara başvurulmaz ve dinî meseleler onlardan sorulmazdı. Fetva işlerinde ancak Kur'an-ı Kerim'i okuyan ve ezberleyen, nâsîh ve mensûhlarını, anlaşılması zor olan müteşabihleri ve anlaşılması kolay olan muhkemleri ve başka cihetlerini Peygamberden öğrenmiş ve yüksek tabakadan olan sahabilere veyahut bu gibi konuları bunlardan işiterek öğrenmiş ve dinde yüksek derece sahibi olmuş kişilere başvurulur ve dînî meseleler ancak bunlardan sorulurdu. Müslümanlar bunları "el-Kari"nin çoğulu olan "el-Kurrâ" adıyla anarlardı ki bu da Kur'an ve kitap okuyanlar demektir... Fıkıh ilmi genişleyince fakîhlik bir meslek oldu. Bundan sonra "Kurrâ" deyimini bir terim olarak "fukahâ" ve

“ulemâ” deyimiyile değiştirildi (İbn Haldun, Mukaddime Terc. II, 524-25).

Kur’an’ı en iyi bilen ilk Müslümanlardan Kârî sahâbilerin sayısının 3.000 olduğu (Kur’an-ı Kerim Tarihi, s. 46) dikkate alınır, yukarıda zikrettiğimiz mânâda ciddî bir Kur’an tadrîsinin sahabe devrinde ne kadar yaygın olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Hz. Peygamber hadisleri ile olduğu kadar hareketleri ile de sahabileri Kur’an okumaya teşvik etmiştir. Kur’an okumasını istediği İbn Mes’ûd’un “Kur’an sana nazil olduğu hâlde ben mi okuyacağım” şeklinde nezâketine karşılık Resulullah; Kur’an’ı başkasının ağzından dinlemekten hoşlandığını ifade etmiş, İbn Mes’ûd’un Nisâ suretinden okuduğu âyetleri büyük bir huşu’ ile dinledikten sonra kendisine iltifatlarda bulunmuştur (İbn Sa’d, Tabakât, II, 342).

Ubey İbn Ka’b’ı da “ümmetimin en iyi Kur’an okuyanı” diye nitelemiştir (İbn ‘Abdil, I-Berr, el-İsti’ab, I, 66-67 Nr. 6; Zehebî, Mar’ifetu’l-Kurrâ. I, 32).

Hz. Peygamberin vefatından sonraki dönemde de Kur’an öğretimi büyük bir hızla devam etmiştir. Muhtelif ilim merkezlerinde bulunan müte-hassıslar bu öğretimi hassasiyetle yürütmüşlerdir: Ebu’d Derdâ (ö.32/652)’nin Dimaşk Mescidi’nde her gün sabah namazından sonra başladığı ve

öğle vaktine kadar devam ettiği Kur'an dersleri meşhurdu. O, buradaki faaliyetine vefatına kadar devam etmişti (Makâlâtü'l-Kevserî, s.14-15 ve19). Süveyd İbn 'Abdi'l-Azîz bu derslere ait müşahedesini şöyle anlatır: "Dimaşk Camii'nde sabah namazından sonra kendisinden Kur'an kıraatinde bulunmak için talebeler Ebu'd-Derdâ'nın etrafında toplanırdı. Ebu'd-Derdâ bunları onar kişilik gruplar halinde ayırır ve her grubun başına bir arif (başkan) koyardı. Kendisi de mihraba oturur, gözü ile bütün öğrencileri murakabe ederdi. Hatası olan talebe başkanına müracaat eder, başkan hata eder veya müşkil durumda kalırsa Ebu'd-Derdâ'ya başvururdu (Ma'rifetu'l-Kurrâ, I, 38; krş. Duha'l İslam, II, 96). Bir gün Ebu'd-Derdâ "Sâm" adındaki bir talebesine nezâretinde Kur'an okuyanları saymasını söylemişti. Ve Sâm saydı; 1600'den fazla öğrenci vardı (Ma'rifetu'l-Kurrâ, I, 38). Ebu'd-Derdâ öldüğü zaman bu Kur'an öğretimi faaliyetini devam ettirmek için yerine İbn 'Âmir'i bırakmıştır. (a.y) İbnu Abbâs (ö.68/687)'in Mekke'de sayısız talebeye Kur'an öğretmede gayretleri olmuştur (Makalatu'l-Kevserî, s. 18-19).

Abdullah İbn Mes'ûd (ö.32/652), Küfelilerin hem kadı ve müezzini, hem de öğretmenleri idi (Ahmed Emin, Duha'l-İslam, II, 79). Orada büyük bir talebe cemâatine Kur'an öğretti. Güvenilir âlimlerin nakline göre İbn Mes'ûd'un Küfe'de öğretimini

idare ettiği talebelerinin sayısı 4.000'e ulaşıyordu (Makâlâtü'l-Kevserî, s.18-19). Ebû-Musa el-Eş'ârî'nin Kur'an-ı Kerim öğrettiği yer Basra idi. O da burada, Basra Camii'nde her günün sabahı gün doğumundan öğle vaktine kadar Kur'an'ı öğretiyor ve hıfz ettiriyordu. Onun takip ettiği usûl de diğerleri gibi idi; talebelerini halkalar halinde oturtur ve her halkaya nezâret edecek bir nâkib koyardı (Makâlâtü'l-Kevserî, s.14-15). Basra'da Ebû Musa el-Eş'ârî (ö.44/664)'nin halka-i tedrisinde çok sayıda insan Kur'an'ı ezberlemişti. Ebu Mûsa 'Ömer İbn el-Hattâb'a Basra halkından birçok kişinin Kur'an'ı ezberlediğini yazı ile bildirdiği zaman, Hz. Ömer ona bir takdir yazısı yazmıştı. Ertesi yıl hafızların sayısının geçen seneye nazaran kat kat fazla olduğunu bildirmesi üzerine, Hz. Ömer, Ebû Musa'ya, Kur'an'ı ezberletme işini bırakmasını, çünkü böyle giderse halkın hıfz ile meşgul olurken, onun hükümlerini anlama ve öğrenmeyi terk etmelerinden korktuğunu bildirdi (et-Teratib, II, 280 (İbn Rüşd, Câmî'u'l-Beyan ve't-Tahsil'den). Bu devirde de çeşitli ilim dallarında mütehassis olanlar mevcûd idi. Her sahabinin Kur'an'ı aynı derecede bilmesi ve güzel okuması mümkün değildi. Bazı sahabiler diğerlerine nazaran Kur'an'ı hem daha iyi biliyor, hem de daha tesirli okuyorlardı. Biz Resulullah'ın Kur'an'ı bu mütehassislardan öğrenmelerini sahâbilere sık sık tavsiye ve emrettiğini görüyoruz. Onun bu husustaki emri

şudur: “Kur’an’ı dört kişiden alınız: ‘Abdullah İbn Mes’ud (ö.32/652), Ebu Huzeyfe’nin âzâdlısı Salim (ö.106/724), Mu’az İbn Cebel (ö.18/639) ve Ubey İbn Ka’b (ö.19/640). (İbn Sa’d, a.g.e., II, 352; Ma’rifetu’l-Kurrâ, I, 33; Sıyeru A’lâmi’n-Nübelâ, I, 284 ve 347) Hz. Peygamber bu sözü ile ihtisasın önemine işaret etmiştir. Râşid halifeler de ilimler konusunda bu usûle uymuşlar, idareleri altında bulunanlara hangi ilmi kimlerden alacaklarını belirterek her ilmin uzmanını göstermişlerdir. Ömer İbnu’l-Hattâb “el-Câbiye” (el-Câbiye, Dimaşk’a bağlı bir köydür. Mu’cemu’l-Buldân, C.II, s.3) de okuduğu bir hutbede “Kur’an’ı öğrenmek ve onunla ilgili bir şey sormak isteyen ‘Ubeyy’e; farzlar konusunda bir şey sormak isteyen Zeyd İbn Sâbit’e; fıkıh konuları ile ilgili sorusu olan Mu’az İbn Cebel’e; mâli konularla ilgili mesele sormak isteyenler bana müracaat etsin. Çünkü Allah beni onun bekçisi ve taksimcisi kıldı...” (Zehebî, Tezikira, I, 20; Mecme’u’z-Zevâid, I, 135. Ayrıca bkz. İbn Sa’d, a.g.e., II, 339 el-İstîâb, III, 1104) demiştir.

Kur’an konusunda mütehasıs sahabi Ubeyy’e, Ebû Hurayra, İbn Abbas ve Abdullah İbn Saib... gibi sahâbiler ve büyük bir tabiiiler grubu talebelik etmiştir (el-İtkân fi ‘Ulûmi’l-Kur’an, I, 204-205).

Kur’an’ı baştan sona ezberleyen sahâbiler var mı idi? Adedi ne kadardı?

Kaynaklar Kur’an’ın tamamını ezberleyen sahâbilerin sayısını 4-10 olarak göstermektedir. Enes

(r.a.)'e sorulan bir soru üzerine o, hafız sahâbilerin dört kişi olduğunu söylemiş ve 'Ubey İbn Kâ'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd İbn Sabit ve Ebû Zeyd'in isimlerini saymıştır (İbn Sa'd a.g.e., II, 356; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, I, 281 ve 319; el-Burhân, I, 241). Eş-Şa'bi ise, altı kişi olduğunu söylediği hafız sahabilerin adlarını verir ve yukarıdaki isimlere Ebu'd-Derdâ ve Sa'd ibn Ubeyd'i ekler (İbn Sa'd, a.g.e., I, 355, el-Burhân, I, 356). On kişi olarak sayanlar ise yukarıdakilere Hz. Ali, Hz. Osman, Temim ed-Dari (ö.40/660), Ubâde İbnu's Samit (ö.34/654) ve Ebû Eyyüb'u ilave ederler. (er-Riyadu'l-Mustetâbe..., s.14. Burada Sa'd İbn Ubeyd'in adı sayılmaz.) Bu isimleri otuzdan yukarıya çıkarırlar da olmuştur. (Bkz. es-San'ânî, Tavdîhu'l-Efkâr, II, 429-430 (Adları için).)

Kur'an'ı ezberlemiş olan bir de kadın sahabiye müşahede etmekteyiz. Bu, Resulullah'ın kendisine "eş-Şehide" adını verdiği ümmü Veraka bint Abdillâh İbni'l-Haris el-Ensari'dir (el-İtkân, I, 203-4).

Kur'an'ı Sen de Oku, Anla ve Yaşa!

Doç. Dr. Muammer Erbaş

Ezelde her şey, bir sözle başladı: “O, bir şeyin var olmasını dileyince, ona sadece «ol» der ve o da olur.” (2/117)

Ardından o söz, vahye dönüştü ve tüm canlıların rehberi oldu: “Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: “Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kuracakları kovanlardan göz göz evler edin!” (16/68)

Onun beşere ulaşması, çok daha özeldi: “Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir ve her yaptığı yerindedir.” (42/51)

Sonra vahyin ilahi buyrukları, sürekli yinelen-di: “Biz Nuh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nite-kim) İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, esbâta (torunlara), İsa’ya, Eyyûb’e, Yunus’a, Harun’a ve

Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik." (4/163)

Nihayetinde son peygamberle kemale ulaştı: "Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi bilendir." (33/40)

* * *

Yetim Muhammed, kendini içinde bulunduğu cahiliye karanlığında bir ışık bulma çabasıındaydı: "Seni şaşırılmış bulup, doğru yola eriştirmedim mi?" (93/7)

Fetanetiyle aklına, basiretiyle gönlüne hakkını vermiş gerçeği arıyordu: "Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir." (50/22)

İnsan olmanın sorumluluğu altında eziliyor, adeta inim inim inliyordu: "Senin gönlünü açmadık mı? Yükünü üzerinden almadık mı? Ki o belini bükmüştü." (94/1-3)

Derken Rabbi, onun yakarışına karşılık verdi: "Ben çok yakınımdır. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulalar." (2/186)

Ve o büyük gecede, bereketli Kur'an yağmuru başladı: "Biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik." (97/1)

Yüce Allah, son sözüne “oku” emriyle başlamıştı: “Yaratan Rabbinin adıyla oku!” (96/1)

* * *

Kur'an'ın Hz. Peygambere inişi, tertil üzereydi: “Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.” (25/32)

Kendisi, ayetlerini tek tek izah ediyordu: “Ha, Mim. Bu Kitab, Rahman ve Rahim olan Allah katından indirilmiştir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmış; Arapça okunan bir Kitab'tır.” (41/1-3)

O halde Kur'an'ın okunuşu, baştan savma olmazdı: “Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına kitap yüklenmiş merkebin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimselerin durumu ne kötüdür! Allah, zalimleri doğru yola erdirmez.” (62/5)

Bilakis onun kıraati, derin bir tefekkür ve kavrayışa dayanmalıydı: “(Resûlüm!) Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar, diye indirdik.” (38/29)

Böylece onu tilavet edenler, hidayet bulmalıydı: “Hiç kuşkusuz bu Kur'an insanları en doğru yola iletir ve iyi ameller işleyen müminlere, kendilerini büyük bir ödülün beklediği müjdesini verir.” (17/9)

Aksi bir tutum, bizzat Kur'an tarafından kınanmıştı: "Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?" (47/24)

Zaten onun elçisi de, sıradan bir okuyuştan uzaktı: "Geliniz Allah'a ve O'nun o okuma yazması olmayan (ümme) Peygamberine, inanınız, O'na uyunuz ki, doğru yolu bulasınız." (7/158)

* * *

İlahi kelimeler, önce kendi öz dillerinde doğrudan Arab'a ulaştı: "Biz onu, anlayasınız diye, Arapça bir Kur'an olarak indirdik." (12/2)

Oradan dalga dalga tüm insanlığa yayıldı: "Bu Kur'an, âlemler için bir öğüttür." (38/87)

Düşen her vahiy damlasıyla, insanlığın gönlünde binlerce hidayet çiçeği açtı: "Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi (güzel) çıkar; kötü olan dan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz." (7/58)

Dünyayı saran şirk ve küfür bulutları, bir bir dağıldı: "Elif Lâm Râ. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır." (14/1)

Asırlar boyu iç içe giren hak ile batıl, birbirinden ayrıldı: "Hiç şüphesiz o (Kur'an), (doğru ile yanlış) ayırd eden bir sözdür." (86/13)

Bu sayede akl-ı selim kimseler, gerçeği gördü: “Sabredip ayetlerimize kesin olarak inanmalarından ötürü, aralarından, onları buyruğumuzla doğru yola götüren önderler yaptık.” (32/24)

Haya ve iz'an sahipleri, sırat-ı müstakimi buldu: “Her kim Allah'a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.” (3/101)

Müslümanlar, kurtuluşa erdi: “İşte onlar, Rable-rinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.” (2/5)

Müminler, Rabbin rızasına kavuştu: “Allah, o mü-minlerden razı olmuştur.” (48/18)

Böylece şu ilahi duanın, ilk adımı gerçek oldu: “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler.” (2/201)

* * *

Eşsiz Kur'an mucizesiydi, bu gerçekleşen: “De ki: İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, andolsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar.” (17/88)

Peki ne istiyordu, Kur'an bizden: “Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı gereğince okuyanlar var ya, işte ona ancak onlar inanırlar. Onu inkar edenler ise kaybedenlerdir.” (2/121)

Onu okumaya başlarken her türlü kötü düşünce ve histen sıyrılmamızı; “Kur’an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah’a sığın.” (16/98)

Okumayı zorlaştırmayıp kolaylaştırmamızı; “Kuran’dan kolayınıza geleni okuyun.” (73/20)

Ayetlerini tıpkı indiği gibi tane tane okumamızı; “Kur’an’ı insanlara ağır ağır okuyasın diye bölümlere ayırdık ve ihtiyaçlar gerektirdikçe bölüm bölüm indirdik.” (17/106)

Okunan ayetleri pür dikkat dinlememizi; “Kur’an okunduğu zaman ona kulak verin dinleyin ki merhamet olunasz.” (7/204)

Dinlenen ayetler üzerinde uzun uzun tefekkür etmemizi; “Düşünesiniz diye Allah size ayetlerini böylece açıklar.” (2/266)

Böylece Kur’an’ı eşsiz bütünlüğü içinde idrak etmemizi; “Kur’an’ı durup düşünmüyorlar mı? Eğer o Allah’tan başkasından gelseydi, onda çok aykırılıklar bulurlardı.” (4/82)

Buradan gereken dersleri çıkarmamızı; “Sana, «Sen okumuşsun» derler; oysa Biz, ders alacak kimselere ayetleri böylece türlü türlü açıklamaktayız.” (6/105)

Çıkardığımız derslere güzelce uymamızı; “Bu Kur’an Bizim indirdiğimiz kutsal bir kitaptır. Ona uyunuz ve kötülüklerden sakınınız, ki, size merhamet edilsin.” (6/155)

Emredilen hükümleri uygulamamızı; “Doğrusu, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye Kitab’ı sana hak olarak indirdik; hakkı gözet, hainlerden taraf olma.” (4/105)

Kısacası topyekün ona sarılmamızı; “Sana vahyolunana sarıl, sen, şüphesiz doğru yol üzerindesin.” (43/43)

* * *

İşte Hz. Peygamber, böyle inşa etti o büyük İslam medeniyetini: “Allah nezdinde hak din İslam’dır.” (3/19)

Ona da emredildi, önce Kur’an’ı hakkıyla okuması; “Kur’an’ı ağır ağır, güzel güzel oku!” (73/4)

Sonra açıklaması, bir bir tüm zor noktaları; “Biz bu Kitab’ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.” (16/64)

Öğretmesi, insanlığa ilahi buyrukları: “Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah’ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (3/164)

Âlemlere nihai uyarıcı olması: “(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.” (21/107)

Zira Yüce Allah, vaat etmişti uyarısız azab olmayacağını; “Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin merkezine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten Biz ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.” (28/59)

O da, bu uğurda ağarttı tüm saçı, sakalını: “Saçımı ve sakalımı Hud, Vakıa, Mürselat, Nebe’ ve Tekvir sureleri ağarttı.” (San’ani, el-Musannef, III, 368)

* * *

Hz. Peygamber, sağlığında ilan etti kendi gözdelelerini: “Ümmetimin en şereflipleri, hamele-i Kur’an olan hafızlardır.” (Heysemi, ez-Zevaid, VII, 161)

Onlara öğretmişti, hakkıyla Kur’an tilavetini; “En güzel Kur’an okuma şekli, dinlenildiğinde Allah’a saygı ve huşu hissi doğurandır.” (İbn Mace, İkame, 176)

Tavsiye etti, daima Kur’an’la yaşamayı; “Yatacağın zaman Kafirun suresini oku; zira bu sure şirkten kurtuluş vesilesidir.” (Buhari, Fadailü’l-Kur’an, 14)

Onu her zaman okumayı, asla terk etmemeyi; “En hayırlı amel, hatimden sonra tekrar hatme başlamaktır.” (Ali Nasîf, et-Tac, IV, 6-7)

Tek tek ayırdı birbirinden farklı gaye taşıyanları: “Kur’an okuyup gereğini yerine getiren halis mümin, tadı ve kokusu güzel turunç meyvesi gibidir. Kur’an okumayan, fakat gereğiyle amel eden mümin de tadı güzel, fakat kokusu olmayan hurmaya benzer. Kur’an okuyup gereğince amel etmeyen münafık, kokusu güzel, fakat tadı acı fesleğen gibidir. Kur’an okumayan münafık ise, tadı da kokusu da acı ve kötü olan Ebu Cehil karpuzu gibidir.” (Buhari, Fadailü'l-Kur’an, 26)

Şiddetle uyardı, niyetlerini bozanları: “Kur’an hususunda gösteriş yapmak, onunla çalım satmak küfürdür.” (İbn Kesir, Tefsir Zeyli, VII, 516)

Boşa çıkardı, anlamadan okuma çabalarını: “Sizin içinizden öyle tipler türeyecektir ki, siz onların namazları yanında kendi namazlarınızı, oruçları yanında kendi oruçlarınızı, iyi işleri ve hayırları yanında kendi salih amellerinizi küçük göreceksiniz. Onlar, Kur’an da okuyacaklar, fakat Kur’an’ın feyz ve bereketi hançerelerini geçmeyecektir. Onlar, okun avı delip çıktığı gibi dinden çıkacaklar...” (Buhari, Fedailü'l-Kur’an 36)

* * *

Tüm ashab sarıldı, Hz. Peygamber’in bu altın öğüdüne: “Onlara (Kur’an) okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik, derler.” (28/53)

Yöneldiler, pür dikkat Kur'an ayetlerine: "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Ama her kim onu inkâr ederse, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır." (2/121)

Duyar duymaz kapandılar, şükür secdesine: "Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı." (19/58)

Nail oldular, Yüce Allah'ın övgüsüne: "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." (8/2)

Ve yükseldiler, yıldızlar mertebesine: "Ashabım, gökteki yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz." (İbn Abdî'l Berr, Camiul- İlm, 2/91)

* * *

Onlar, anlamadan geçmezdi bir ayetten diğerine: "Biz, Kur'an'dan on âyet öğrenince, bunlardaki helal, haram, emir ve yasakları iyice öğrenip hazmetmeden sonraki on ayete geçmezdik." (Abdurrezzâk, el-Musannef, III, 380)

Kur'an Yılı Vesilesiyle Kur'an Okumak Üzerine

Prof. Dr. Mustafa Ağırman

Hız. Peygamber Efendimiz ve ashâb-ı kirâm, İslâm'ı yaşamak ve yaşatmak için çok gayret gösterdiler; çok çalıştılar. Sonunda da başarılı oldular, hedefe ulaştılar. İslâm dîni, Hız. Peygamber Efendimiz hayattayken tüm Arap yarımadasına yayıldı; Efendimizin vefatından sonra da bu yarımadanın dışına taştı. Sahâbe-i kirâm efendilerimiz, dört halife döneminde İslâm'ı çok geniş bir coğrafyaya yaydılar. Bu dönemde değişik milletler İslâm'la tanıştı ve bu güzel dîni kabul ettiler. Emevîler ve Abbâsîler döneminde de fetihler durmadı, devam etti. Türkler, Emevîlerin son dönemleri ile Abbâsîlerin ilk dönemlerinde İslâm'ı tanıdı ve Müslüman oldular. Abbâsîler döneminde daha başka milletler de Müslüman oldular. Selçuklular ve Osmanlılar döneminde İslâm, üç kıtaya yayıldı. Atlas Okyanus'undan Orta Asya'ya Yemen'den Kafkaslara kadar olan geniş bir coğrafyada yaşayan milletler, İslâm'la şeref bulduktan sonra, İslâm'ın bütün güzelliklerini kabul eder-

ken; kendilerinde var olan güzellikleri de İslam'a hediye ettiler. Bu milletlerden kimisi kahramanlığını, kimisi sanat ve estetik zevkini, kimisi devlet geleneğini, kimisi askerî disiplinini İslam'ın emrine sundu. Neticede ciddî bir medeniyet, zengin bir kültür ve büyük bir uygarlık meydana geldi.

Mîlâdî sekizinci asırda İslam'la tanışan Türkler, kahramanlıkları sayesinde kısa zamanda tarih sahnesine çıktı ve çeşitli devletler kurdular. Bu devletler içerisinde Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti diğerlerine nazaran biraz daha uzun ömürlü oldu. Adı geçen bu iki devlet, idâresi altındaki diğer milletlerin târihî birikimini de değerlendirerek insanlık âlemine Türk-İslam medeniyetini kazandırdılar. Mîmârîden mûsikîye, sanattan estetiğe, disiplinden idâreye, insan haklarından din hürriyetine varıncaya kadar her alanda İslâmî bir bakış, İslâmî bir duruş ve İslâmî bir yaşayış sergilediler. Câmileri, minâreleri, kümbetleri, medreseleri, köprüleri, çeşmeleri, kervan sarayları ve buna benzer daha nice mîmârî eserleri yaşadıkları coğrafyaya bir tuğra gibi işlediler. Sanatın her dalında ölmez, solmaz ve pörsümez eserler vücuda getirdiler. Bütün bunları İslam için yaptılar. İslam daha iyi anlaşılсын, İslam daha iyi bilinsin, İslam daha iyi yaşansın, İslam uzak noktalara daha kolay ve daha çabuk gitsin diye yaptılar. Kendilerini Kur'an'a ve Hz. Peygambere vak-

fettiler. Kur'an-ı Kerim'i daha güzel yazmak için yazı şekilleri, daha güzel okumak için makamlar ihdas ettiler. İç dünyalarında, gönüllerinin derinliklerinde var olanları dilleri ile söze döktüler. Bu sözler kimi zaman mevlid, kimi zaman şiir, kimi zaman nesir, kimi zaman kasîde, kimi zaman da ilâhî oldu.

“Her yiğidin kendine göre bir yoğurt yiyişi vardır.”, “Her köyün kendine göre bir soğan doğraması vardır” derler. Bu sözler doğrudur, çünkü tecrübelerle söylenmiştir. Gerçekten her insanın ve her milletin kendine has bir şâkilesi, bir tavrı, bir edâsı vardır. Her milletin kendine has bir hançeresi, bir boğaz ve ses yapısı vardır. Biz ne kadar çalışsak ve zorlasak rahmetli Abdussamed gibi Kur'an okuyamayız. Çünkü yüce Allah, onu ayrı bir şâkilede bizi ayrı bir şâkilede yaratmıştır. Coğrafyanın, iklimin, yenilen besinlerin, içilen suyun, teneffüs edilen havanın çevre ve kültürün insanın sesi ve hançeresi üzerinde etkisi vardır. Bu sebepten dolayı bir Türk, bir Mısırlı gibi okuyamaz. Bir Mısırlı da bir Türk gibi makamdan makama geçemez. Bu sebepten dolayı bir Türk'ün kendini bir Mısırlı gibi okumaya zorlaması yersizdir. Mısırlı hâfızların kendilerine göre güzel bir okuyuş tarzları vardır. Bu, inkâr edilemez bir gerçektir. Bizim hâfızların tarzı da güzeldir. Hatta, “dünyada bizim hâfızlar gibi ezân okuyan yoktur” desem yeridir. Gerçek-

ten de bizim hâfızlar, ezânı çok güzel okuyorlar. Mekke ve Medîne'ye her gidişimde, İstanbul müezzinlerinin o güzel sesleri ile bu iki mübârek şehrin minârelerinden ezân okuduklarını hayal ederim. Hele de sabâ makamında sabah ezânı okunduğunu ve otellerinden çıkıp mübârek mescidlere giden hacıların oldukları yerde mihlanıp okunan ezânı dinlediklerini hayal ederim.

Diyanet İşleri Başkanlığı güzel bir kararla 2010 yılını "Kur'an Yılı" îlan etti. Bu sebeple ülkemizin hemen her ilinde ve ilçesinde müftülükler ve değişik kurumlar tarafından Kur'an ziyafetleri ve konferanslar tertip ediliyor. Biz de zaman zaman bu güzel programlara konuşmacı veya dinleyici olarak katılıyoruz. Hafızlarımızın okudukları Kur'an-ı Kerim'i dinleyerek mest oluyor, yapılan konuşmaları da yudum yudum içiyoruz. Her şeyi ile güzel ve çok faydalı olan bu programlarla ilgili önerimleri dile getirmek istiyorum.

1- Bizim hâfızlarımız, bizim geleneğimize göre okumalıdırlar diye düşünüyorum. Bizim geleneğimize göre okuyabilmek için de iyi bir makam eğitimi almak gerekir. Tâlim, tecvid, tashîh-i hurûf ve kırâat bilgilerinin yanında makam eğitimi şarttır. Kur'an tilâveti kasetten ve videodan alınmaz, öğrenilmez. Bir üstaddan, bir fem-i muhsinden öğrenilir. Meşhur hâfızlarımız bunu bilirler. Fakat yeni yetişen gençler bunu bilmiyorlar. Imam-Ha-

tip liseleri arası Kur'an-ı Kerim yarışmalarında bu eksikliği çok görüyoruz.

2- Kur'an-ı Kerim'i okurken fazla bağırmak (Sesi yükseltmek demiyorum. Çünkü tilâvet esnâsında zaman zaman sesin yükseltilmesinin gerektiğini biliyorum. Bazı arkadaşlarımız gereksiz yere bağırıyorlar) doğru değildir. Usta bir okuyucu nerede ve ne kadar tize çıkacağını bilen bir okuyucudur. Okuyucu, bağırmak yerine okuduğu Kur'an ile dinleyiciyi buluşturmalıdır. Bu bir sanattır, okuyucu bu sanatı öğrenmelidir.

3- Okuyucu, okuduğu yerin mânâsını çok iyi bilmelidir. Mânâsını iyi bilecek ki, vurguları ona göre yapsın ve dinleyiciyi etkilesin. Mısırlı hâfızların dinleyiciyi etkilemeleri işte buradan gelmektedir.

4- Mısırlı hâfızları taklit ederek okumanın, okurken devamlı geriden alarak tekrar etmenin ve vücûh yapmanın doğru olmadığı kanaatindeyim. Bizim geleneğimizde böyle bir okuyuş tarzı yoktur. Sünnette de olmadığını biliyorum.

5- Vücûh (aşere-takrîb) bir ilimdir. Bunun tatbikâtını bu ilmi bilenlerin meclisinde yapmanın uygun olduğu kanaatindeyim. Mısırlı hâfızlar vücûh yapıyor, çünkü onların dinleyicisi bu konuyu biliyor. Bizim dinleyicilerimiz, bu ilmi bilmediği için "Acaba hâfız yanıldı mı? Niçin durmadan

geriden alıyor? Niye aynı yeri bir daha okuyor?” diye söyleniyorlar.

6- Okuyucu, okuyacağı zamanı iyi ayarlamalıdır. Kırâatini gereksiz yere uzatıp dinleyiciyi bıktırmamalıdır. Özellikle cenaze definlerinde ve cenaze evlerinde şartları göz önünde bulundurarak duruma göre hareket etmelidir. Yani yavaş yavaş ve uzun okuyabileceği yerlerde (mesela, Cuma namazı öncesi kıraat gibi) sühûletle (Tertîl usûlüyle), ama acele edilmesi gereken yerlerde ise süratle (Hadr usûlüyle) tilâvet esastır.

7- Okuyucu, okuyacağı mekânı hassasiyetle göz önüne almalıdır. Rastgele yerlerde, uygun olmayan mekânlarda kırâat icrâ etmemelidir. Yani, Kur’an tilâvet edilirken ciddiyetle, huşû ve huzur içerisinde dinlenebilecek mekânlarda tilâvet yapılmalı, aksi takdirde terk edilmelidir. Zira, Kur’an’ın dinlenmesi de tilâveti gibi ciddi bir iştir. Şarkı dinler gibi dinlenmez.

8- Okuyucu, okuyacağı yeri, mekânın ruhuna uygun düşecek şekilde seçmelidir. Meselâ, açılış merâsimi yapılan yerlerde azap âyetlerini ihtiva eden yerler, nikah törenlerinde, talakla ilgili âyetler, cenâze ve tâziyelerde nikah konularını ihtiva eden âyetler okunmamalı; uygun yerler seçilmesine özen gösterilmelidir.

9- Okuyucu; kendinden daha iyi okuyucuların bulunduğunu gördüğü meclislerde ileri atılmamalı, haddini aşmamalı, okumaya ve kendini dinletmeye heveslenmemeli, üstadların okumalarını beklemelidir. Bu, hem dinleyen cemaat açısından hem de kendi açısından son derece uygun bir davranıştır.

Kur'an'ın Gölgesinde Yaşamak

Dr. Lamia Levent

“O'nun gölgesinde yaşamak, ancak tadanların bilebileceği bir nimettir.” Seyyid Kutub

Yaşamak dediğin nedir?

Hayat giderek daha karmaşık ve zor bir ilişkiler ağına doğru evrilirken, biz insanların hayatın bu karmaşıklığına karşı donanım ve hazırlıklarımız da etkisini o nisbette kaybediyor. Yaşamak, günümüz insanı için çoğu zaman bir sevinç ve ümit kaynağı olmaktan ziyade, bir yük haline geliyor. Sorumluluklar, vazifeler, ödevler vs. ile boğuşmak insanı o kadar bezdiriyor ki, şöyle soluklanıp da çevresine bakmaya dahi mecali kalmıyor garip insanoğlunun. Gaileler, bitmeyen istekler, emeller, ihtiyaçlar insanın boynuna dolandıkça, adeta bir girdap içerisinde yavaş yavaş kayboluyor. Sahi yaşamak dedikleri bu mudur? Hiç bitmeyecek telaşlar arasında tükeniveren bir soluk... Dönüp ardımıza baktığımızda bitmemiş işler, tamamlanmamış projeler, yarım kalmış bir hayat bırakmış

şızdır geride... Bir ömür peşinden koştuğumuz işimiz, ailemiz, çevremiz, sevdiklerimiz şimdi neredeler... Neyin peşinde koşuyoruz ve acaba peşinden koştuğumuz ve uğruna ömrümüzü harcadığımız şeyler bize hak ettiğimiz yaşama sevincini ve mutluluğu bahşedebilecek mi?

Bu soruya vereceğimiz cevap, bizim hayat karşısındaki duruşumuzu da ortaya koyacaktır. Ne için ve ne ile yaşamak? Çalışarak, kazanarak ve harcayarak mutlu olduğunu kim söyleyebilir ki? Hayatta başarılı olmak, önemli yerlere gelmek midir mutluluğun sırrı? Ya da emellerini, isteklerini gerçekleştirmesi halinde yaşamın kendisine mutluluk vaad edeceğini kim iddia edebilir ki? Yaşamak dedikleri nedir, mutluluk nerde başlar nerde biter? Uzayıp giden bu sorulara verecek cevabımız yoksa, yaşamak sevinçten ziyade belirsizlik ve mutsuzluk verecektir bize.

Ne garip bir kısır döngünün içindeyiz. Halbuki, hayat bunların ötesinde ve üzerinde anlamlar taşır. Yaşamak tüm ümit ettiklerimizden azade ve özgür olduğunda güzel ve değerlidir. Peşine takıldığımız her arzu bizi kendisinin kölesi yapar ve artık itaat etmekten başka çıkar yol bırakmaz bize. Yaşamak etrafında olup bitenin farkında olmak demektir. Bir çiçeğin varlığını duyumsamak, onu koklamak, seherde uyanık olabilmek ve kâinatın zikrini dinleyebilmektir. Yaşamak yaşadı-

ğımız her anı anlamlandırabilmek ve yaşadığımız hal her ne olursa olsun ondan kendimize bir pay ve ders çıkarabilmektir... Karşılaştığımız her baidere “Bu da geçer ya hu!” diyebilmektir. Ya da soluklanmak ve bir gölgeye sığınmaktır... O’nun varlığını hep hissedebilmek ve inayetinden imdat isteyebilmektir... Zaaflarımıza, güçsüzlüğümüze, cahilliğimize ve hatalarımıza rağmen şefkat ve merhametine sığınacağımız bir Rabbimiz var diyebilmek, işte budur yaşamak, yaşıyor olmak!

Üstümüze düşmeli O’nun gölgesi...

Çoğumuz farkında mıyız, bilmiyorum ama kâinatın en güzel sözlerine muhatabız. Bunun anlamı, bizler öyle sevildik ki, bizim de O’nu bilmemizi ve sevmemizi istedi. O, bize duyduğu bu sevgi sayesinde bizi var etti ve sonra kendi kelimeleriyle konuştu bizimle. Öyle büyük kelimeler ki, onların gölgesine sığınmak ve onların manalarından hikmetler devşirmek yaşamayı katlanır kılabilir ancak... İnsan O’nun kelimelerinin nuruyla anlamlandırır varlığını, kâinatı ve hayatı. Yaşamak O’nunla var olmaktır, yaşamak O’nun dışındaki her şeyin değersizleştiği, silikleştiği anda başlar ve işte bu hayat sonsuza kadar devam eder...

O bizi kendi nurundan yarattı ve elbette bizde bulunan o ilahi nefha aramızdaki yakınlığın ve bağın hiçbir zaman kopmayacağını delilidir. “İnsan başıboş bırakıldığını mı sanıyor? Atılan bir

tohum değil miydi? Sonra rahime tutunmuş bir embriyo oldu; Allah onu yarattı ve düzeltti, sonra ondan erkek, dişi bir çift yarattı.” Evet, bize var olmanın şerefini bahşeden elbette bizi yalnız bırakmayacaktı. Dünyanın tüm kötülüğüne ve acımasızlığına karşı bize dayanak olsun, tutulacak bir el olsun, soluklanacak bir asude gölgelik olsun, diye kâinatın o muhteşem kitabını da verdi: Bu öyle büyük bir kitaptır ki, Rabbimizin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkararak; akıl sahipleri düşünsünler ve öğüt alsınlar diye gönderildi.

O'nun gölgesi düştüyse üzerimize ne gam!

Anlamını kaybeden, yalnızlaşan, kendine ve kainata yabancılaşan insana ancak O ümit olabilir. Tökezlediğimizde, başımız her sıkıştığında O'nun gölgesini hissederiz üzerimizde. Biliriz ki, en güvenli sığınak en sevgilin gölgesinde olmaktır. Hele bu gölge sevgililer sevgilisinin kelimeleri ise, işte orası en emin konaktır. O kelimelerin nurundan süzülen hüzmeler düştüyse yüreğimize, o yürek arınır ve Rahman'ın gönül evine dönüşür.

Onun gölgesi ışık olur yol gösterir, her yolda kalana, yoldan sapana, yolunu kaybene... O tüm insanlık için en doğru yolu gösteren bir nurdur. Onun nuruyla gölgelenen kainatta kaybolmak yok, şaşırarak yok, sapmak yok. Dara düşenleri yine onun kelimeleri teselli eder, asla ümitsiz olmayın der, çünkü O varsa, ümidimiz de vardır. O

varsa zorluklar âsân olur, hüzünler dağılır, bir tatlı gölgelik olur hayat...

O kainat kitabının gölgesinde yaşıyor olmak, onun gölgesini üzerimizde hissediyor olmak, o gölgeden nasibdar olan bahtlı kullar arasında olmak demek, sonsuz bir hayatın ufuklarına doğru kanatlanmaktır. Mevlana'nın kahır evi dediği dünyanın, cennete dönmesi demektir. Gam, tasa namına ne varsa, hepsinin silinip gittiği ve yerini rahmet ve şefkat tecellilerine bıraktığı bir dünyaya doğmak demektir. O'nun gölgesi düştüyse üzerimize ne gam!